

*Мазур І. М., молодший науковий співробітник
відділу виховних систем у педагогічній освіті
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України (м. Київ)*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглядається процес формування інноваційного стилю педагогічної діяльності вчителя. Визначена модель, яка повною мірою забезпечує формуванню інноваційного стилю педагогічної діяльності.

Ключові слова: інноваційний стиль педагогічної діяльності, модель, система принципів.

В статье рассматривается процесс формирования инновационного стиля педагогической деятельности учителя. Показана модель, которая в полной мере обеспечивает формирование инновационного стиля педагогической деятельности.

Ключевые слова: инновационный стиль педагогической деятельности, модель, система принципов.

In the article is examined process of forming of innovative style of pedagogical activity of teacher. Certain model that to a full degree provides to forming of innovative style of pedagogical activity.

Keywords: innovative style of pedagogical activity, model, system of principles.

Актуальність проблеми. Інноваційний стиль педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів полягає у постійному розвитку їхніх індивідуальних здібностей за умов успішного професійного зростання. Водночас, якщо стиль діяльності педагога задовольняє прагнення викладачів та студентів, то в цьому випадку він буде вважатися реалізованим та ефективним.

Інноваційний стиль педагогічної діяльності – це цілісна система інноваційного способу професійно-педагогічної діяльності педагога, що спрямована на переформування чи виокремлення нових перспектив при розв'язанні проблем виховання й навчання, на формування творчої особистості враховуючи соціально-економічні, екологічні, політичні, освітні зміни.

Система підготовки майбутнього вчителя початкових класів та їх професійного вдосконалення потребує цільового орієнтуру, моделі, яка б повною мірою забезпечувала формування його інноваційного стилю педагогічної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові дослідження, в яких розглядається проблема формування інноваційного стилю педагогічної діяльності вчителя, лише починають з'являтися. Проблема підготовки вчителя початкових класів, формування інноваційного та індивідуального стилю педагогічної діяльності висвітлені в кандидатських дисертаційних дослідженнях, а саме: Скрябіна Т.О. «Формування інноваційного стилю діяльності майбутнього вчителя історії

в процесі навчання» (2007 р.), Кузнецова О.В. «Формування інноваційного стилю професійної діяльності у студентів педагогічного коледжу» (2009 р.).

Мета статті розглянути модель, яка повною мірою забезпечує формуванню інноваційного стилю педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вивчення процесу формування ІСПД вчителя ми обрали модельний підхід. Проблема моделювання як методу вивчення різних об'єктів природи та суспільства широко використовується в науці, а саме поняття «модель» набуло загальнонаукового значення.

Модель з французької мови означає міра, мірило, зразок. У широкому розумінні цього терміну розглядається в двох аспектах: як схема, зображення або опис якого-небудь явища, процесу в природі або суспільстві і як аналог певного фрагмента природної або соціальної реальності [2, с.213].

У вужчому сенсі під моделлю розуміється та, що в думках представляється або матеріально реалізується система, яка, відображуючи і відтворюючи об'єкт дослідження, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт [1, с. 23–25].

При побудові моделі ми спиралися на системний підхід. Будь-яка система характеризується елементами і зв'язками між ними. Моделювання специфічний метод дослідження організованих об'єктів, а модель – засіб пізнання, який ґрунтується на аналогії.

П. Гочет і Р. Дж. Чарлі зазначають, що модель має певну структуру (Прохорова). В.О. Штофф розглядає модель і як форму, і як метод наукового пізнання, називаючи при цьому модель системою, яка існує реально чи в уяві, й перебуває в певних відносинах з іншою системою, яка називається оригіналом, об'єктом чи натурою [5, с.115].

Є.Е. Смирнова вважає, що модель спеціаліста – це певний перелік вимог, які ставить перед ним практика та які повинні знайти певне відображення в навчальному процесі [7, с.4].

Ми проаналізували різні моделі, які відображають професійну підготовку, підготовку до інноваційної діяльності та формування ІСПД майбутніх вчителів: модель формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів Коломієць А.М. [3], модель Скрябіна Т.О. [6], модель Кузнецова О.В. [4].

Розглянуті та проаналізовані моделі не завжди узгоджені, а й інколи зовсім різні. Але спільним є те, що вони розкривають сутність тієї чи іншої сторони нашого дослідження, чим покращуються наше розуміння даного явища.

Процес формування інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів має підпорядковуватися певному алгоритму, представленому у вигляді запропонованої моделі, яка складається із комплексу взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мети, завдань, принципів педагогічних умов, компонентів, критеріїв, методів, засобів, а їх сукупність спрямована на отримання певного результату. Кожен з визначених компонентів має свої завдання функціонування, які спрямовані на досягнення основної мети формування інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. Дана модель відбиває сутність удосконаленого, на наш погляд, процесу формування ІСПД майбутнього вчителя початкових класів.

Результатом моделювання є центральний надпис «Формування ІСПД майбутнього вчителя початкових класів». Формування починається з самого центру фігури, а саме мети, завдання.

Метою розробленої експериментальної моделі є формування ІСПД майбутнього

вчителя початкових класів. Діяльність вчителя початкових класів є чи не найбільшою мірою інформаційною і є чинником, і показником розвитку ІСПД.

Передумовами формування ІСПД майбутнього вчителя початкових класів є визначення завдань: забезпечення засвоєння теоретичних знань із ІСПДМВПК, а саме знання про інноваційну діяльність, інформацію, стиль; сформувати високий рівень ІСПДМВПК.

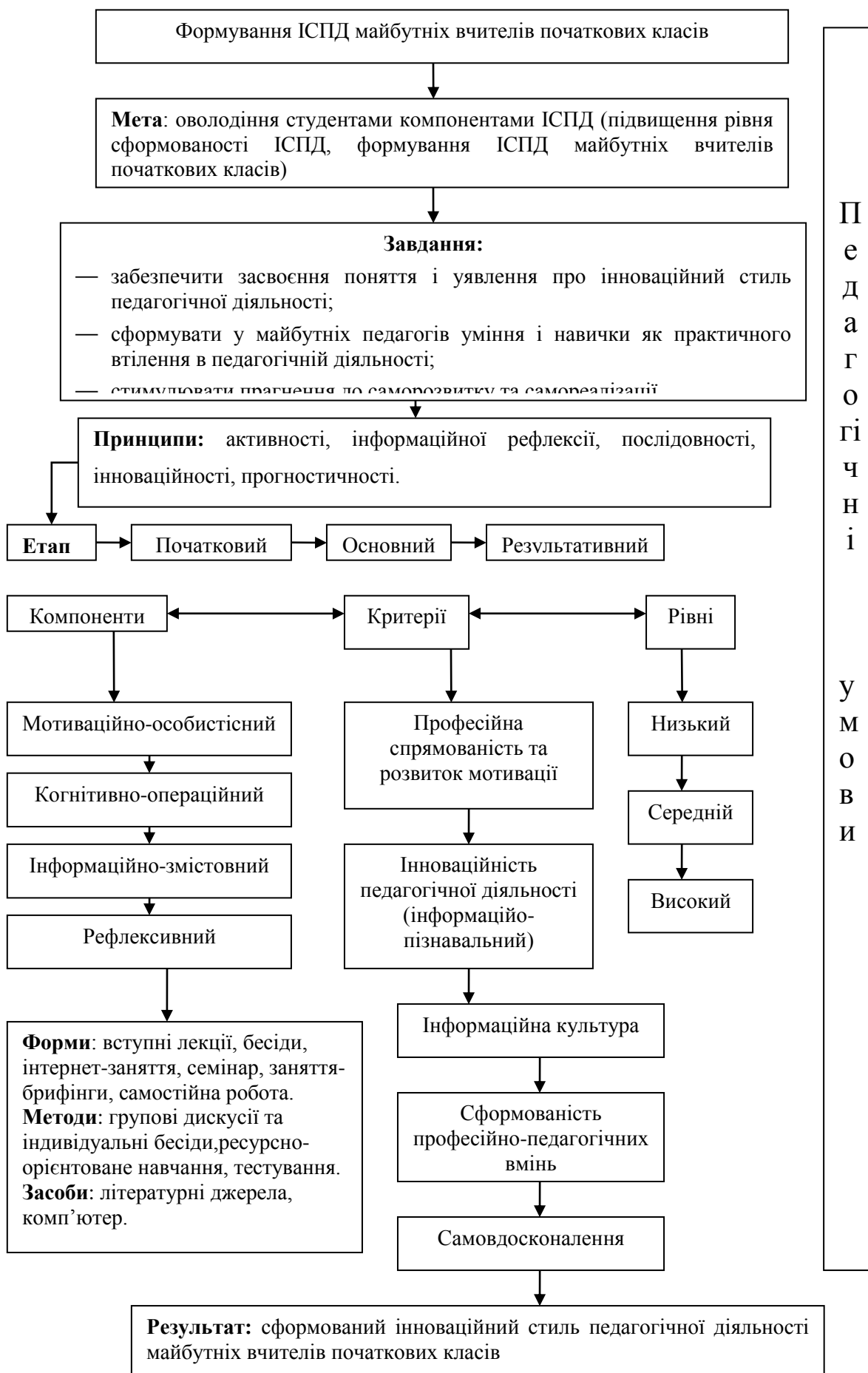
Дотримання певної системи принципів – вихідних положень передбачає ефективність нашої моделі, де на основі пізнання наукових закономірностей формулюються вимоги, які допомагають забезпечити успіх у здійсненні мети. Оптимальність моделі зумовлена такими основними принципами: принцип інноваційності, активності, поетапності, інтенсивності, професійної спрямованості, цілісності.

Принцип активності. Студенти свідомо і активно опановують знання і вміння, які необхідні для оволодіння професією вчителя початкових класів та усвідомлення необхідності володіння високим рівнем ІСПД.

Принцип інтенсивності – передбачає інтенсивну та активну участь студентів у різних видах діяльності під час занять завдяки інноваційним методикам викладання в процесі вивчення дисциплін. Фактори, які під час практичної діяльності сприяють посиленню цілеспрямованості та складності, поглибленню мотивації, інтересів, збільшення інформаційної ємкості, застосування технічних засобів і програмного навчання.

Принцип інформаційної рефлексії. Своїм предметом обирає знання про знання, то вона перетворюється на джерело нових знань. Тому рефлексію можна розглядати як діяльність самосвідомості, яка розкриває внутрішню будову і специфіку духовного світу людини. Тому інформаційна рефлексія – це здатність суб'єкта змінювати себе, розвиватися, здатність до самоусвідомлення в складних умовах, що вимагає постійного самовдосконалення, досконалого вироблення мети і засобів розвитку культури та соціальних відносин.

Питання педагогіки

П
е
д
а
г
о
гі
ч
н
і

У
М
О
В
И

Рис. Модель формування ІСПД майбутнього вчителя початкових класів

Принцип послідовності. Вчителю початкових класів потрібно знати не лише загальну мету та бажаний результат, а й не менш чітко вміти визначати етапи реалізації цієї мети та досягнення результату. Тобто педагогу повинен уміти керувати своїм часом та власною професійною поведінкою, що є центром формування доцільного стилю роботи та дозволяє уникати перевантаження та стресів, оволодіти методами вибору пріоритетів власної діяльності, економити власний час.

Принцип інноваційності. Впровадження нових технологій навчання, які зможуть забезпечити зміну стереотипів поведінки і мислення, підходів до навчання набуття власного досвіду, самовизначення і самовдосконалення.

Принцип прогностичності. Забезпечує реалізації в процесі інноваційної діяльності певних знань, сформованих умінь і навичок ефективної взаємодії зі швидко змінюваним інформаційним середовищем.

Необхідно зазначити, що формування ІСПД – це складний і тривалий процес, який передбачає певну етапність у підготовці майбутніх учителів початкових класів. Ми умовно поділили такий процес на три етапи: початковий, основний, заключний. Поділ на етапи є умовним і чіткої межі між ними не існує. Кожний наступний етап є логічним продовженням попереднього.

Початковий етап – інформаційно-пізнавальний сутність якого полягає у створенні атмосфери позитивної взаємодії та працездатності, формування когнітивної сфери студентів з фахових дисциплін і розвиток їхніх інтелектуальних здібностей.

Основний етап – моделюючо-діяльний пріоритетними завданнями стали: формування знань інноваційного стилю педагогічної діяльності, набуття студентами індивідуального досвіду формування системи спеціальних умінь.

Заключний етап – результативний спрямовувався на підвищення рівнів усіх структурних компонентів ІСПД майбутніх учителів початкових класів.

На основі аналізу змісту інноваційної діяльності вчителя початкових класів ми визначили такі структурні компоненти моделі: мотиваційно-особистісний, когнітивно-операційний, інформаційно-

змістовний, рефлексивний. Критеріями є професійна спрямованість та розвиток мотивації, інноваційність педагогічної діяльності (інформаційно-пізнавальний, інформаційна культура), сформованість професійно-педагогічних вмінь. Визначено рівні сформованості інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів початкових класів, а саме: високий, низький, середній.

Для розвитку інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів мають бути створені умови, які забезпечують рівень підготовленості вчителя, адекватний вимогам часу:

— створення у вищому навчальному педагогічному закладі автономної цілісної методичної системи, що ґрунтується на основі введення інноваційних технологій, використання в педагогічній діяльності комп'ютерної мережі Інтернет;

— побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до знань і основних компонентів ІСПД;

— формування позитивної мотивації студентів до інноваційної діяльності;

— залучення студентів до інтенсивної інноваційної діяльності, створення професійно значущих інформаційних продуктів під час вивчення різних дисциплін.

Інноваційну діяльність розглядаємо як генератор розвитку всіх компонентів ІСПД. На успішність ІД, на нашу думку впливають такі фактори: соціально-педагогічні успішності здійснення навчально-інформаційної діяльності. До них належить взаємозв'язок навчально-інформаційної діяльності з проєктувальною й оцінною діяльністю, цільовий вибір викладачем адекватних видів і форм організації ІД, здійснення індивідуально-диференційованого підходу до учасників з різним рівнем навченості з предметів і з різною мотивацією до ІД.

Індивідуально-психологічні фактори впливу ІД на розвиток ІСПД майбутнього вчителя. До цієї групи входять: активізація зовнішніх і внутрішніх мотивів щодо ІД; формування особистої концепції інформаційної діяльності студентів, їхня

особиста установка на творчу самореалізацію в ІД; прагнення студентів до адекватної оцінки інформаційної продукції та самооцінки себе як джерела знань.

Організаційно-діяльнісні фактори ІД: організація інформаційного середовища, спрямованого на здійснення творчої ІД; визначення викладачами змісту і цілей проведення навчально-інформаційної діяльності, встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин під час організації ІД, залучення студентів у різні види інформаційного пошуку, організація ІД студентів на різних етапах професійної підготовки, наявність загальної системи оцінок і самооцінок результатів ІД.

Формування інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів здійснюється за допомогою відповідних засобів, методів та форм.

Підвищити підготовку до педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів та формування у них інноваційного стилю педагогічної діяльності можна завдяки організації спілкування, а саме: групові дискусії, індивідуальні бесіди.

Групові дискусії. Значна кількість студентів через зворотній зв'язок один з одним мають можливість обмінюватися інформацією та відстоювати різноманітні точки зору, що дозволяє висловити кожному свою думку щодо конкретної проблеми. Це допомагає студентам відчути свої сили та можливості закріпити навички під час дискусії, а також формує соціальні якості особистості (допомагати один одному у розв'язанні пізнавальних завдань, виконувати різні соціальні ролі).

Індивідуальні бесіди. Така форма взаємодії потребує індивідуально-диференційований підхід для врахування ступеня розуміння самостійної роботи і завчасного усунення психологічних бар'єрів. Викладач в процесі індивідуальної бесіди опитує та тестує, для аналізу успіхів кожного студента, оцінки ступеня розуміння навчальної інформації та відтворення її.

Ресурсно-орієнтоване навчання. Направлене на самостійне і активне здобування інформації шляхом розкриття і практичного застосування інформаційних ресурсів (книги, журнали, газети,

мультимедіа, телебачення, Internet, суспільство, контакти з колегами) для структуривання знань. Такий навчальний процес допомагає студенту розвивати навички пошуку інформації та структуривання знань в логічній послідовності, що найкращим чином дає можливість оволодіти темою.

Перевагою розглянутої технології вважається те, що навчальна діяльність відбувається на фоні пізнавальних, соціальних, навичок, які формуються і практичних цілей і має тенденцію бути міждисциплінарною.

Метод проектів дозволяє будувати навчальний процес, виходячи з інтересів студентів, що дає можливість їм виявити самостійність у плануванні, організації і контролі своєї навчально-пізнавальної діяльності, результатом якої є створення якого-небудь продукту або явища.

Результати виконаних проектів повинні бути «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична - конкретний результат, готовий до впровадження. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних, творчих інтересів студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову.

Успіх проектної діяльності студентів у великому ступені залежить від організації роботи усередині групи, від чіткого розподілу обов'язків і визначення форм відповідальності за виконувану частину роботи.

Проекти можуть бути різного ступеня складності. Тематика проектів може стосуватися якогось теоретичного питання навчальної програми з метою поглибити знання студентів по цьому питанню, диференціювати процес навчання. Частіше однак теми проектів відносяться до якогось питання, актуального для практичного життя і потребуючого залучення знань учнів з різних областей, а також творчого мислення і дослідницьких навичок. У такий спосіб досягається природна інтеграція знань.

Питання педагогіки

Очікуваний результат експериментальної моделі передбачає сформованість інноваційного стилю педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів.

Майбутній учитель початкових класів, для досягнення високого рівня ІСПД має усвідомити, що ІСПД є показником його власної професійної майстерності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, для вивчення процесу формування інноваційного стилю педагогічної діяльності ми обрали модельний підхід. Розроблена нами модель, що складається із системи взаємопов'язаних елементів характеризується образним, логічним утворенням та більш удосконаленим.

Література

1. Герасимов Б.Н. Моделирование профессиональной деятельности менеджера // Менеджер / Б.Н. Герасимов. – 1997. – №5. – С. 23–25.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Коломієць А.М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів: автореф. дис... канд. пед.наук.: 13.00.04 / А.М. Коломієць; Вінницький держ. пед. універ. ім. Михайла Коцюбинського. – 42 с.
4. Кузнецова О.В. Формування інноваційного стилю професійної діяльності у студентів педагогічного коледжу: автореф. дис... канд. пед. наук.: 13.00.04 / О.В. Кузнецова; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2009. — 20 с.
5. Прохорова О.О. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. — К., 2008. — 19 с.
6. Скрябіна Т.О. Формування інноваційного стилю діяльності майбутнього вчителя історії в процесі навчання: автореф. дис...канд. пед. наук.: 13.00.04 / Т.О. Скрябіна; Інститут вищої освіти. – К., 2007. – 20 с.
7. Смирнова Е.Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1977. – 136 с.